

льності нотаріусів як другорядної неможливої істотної прогрес у сфері забезпечення прав громадян та юридичних осіб, що пов'язані з укладанням договорів тощо. Особливо це питання актуалізується, коли йдеться про міжнародні економічні та правові зв'язки. В цій сфері потрібна не тільки декларація про можливість визнання договорів, укладених за допомогою електронного підпису, а й встановлення конкретних шляхів їх нотаріального посвідчення тощо.

Список використаної літератури. 1. Швейцарский обязательственный закон. Федеральный закон о дополнении Швейцарского гражданского кодекса (часть пятая: Обязательственный закон): от 30 марта 1911 г. (по состоянию на 1 марта 2012 г.) / пер с нем., фр. [Гайдаенко Шер Н.И., Шер М.] – М.: Инфотропик Медиа. 2012. – 576 с. 2. Борисова Ю. До проблеми входження "електронної" форми правочину в традиційну кваліфікацію форм правочину. / Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. №88. 2011. – с. 93-95. 3. Борисова Ю. До проблеми входження "електронної" форми правочину в традиційну кваліфікацію форм правочину. / Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. №88. 2011. – с. 93-95. 4. Глава Минюста России поддержал идею электронного нотариата 15.06.2012 / РИА Новости [Электронный ресурс] / Режим доступа <http://www.minjust.ru/node/2344?theme=minjust> 5. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України 22.02.2012 № 296/5 [Електронний ресурс] / Режим доступу // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/page5> 6. Закон України "Про електронний цифровий підпис" [Електронний ресурс] / Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/852-15> 7. Красикова А.В. Гражданско-правовое регулирование электронных сделок: дис. ... канд.юрид. наук.: 12.00.03 Красикова Анна Валерьевна. – Саратов. 2005. 180 с. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.dissertcat.com/content/grazhdansko-pravovoe-regulirovanie-elektronnykh-sdelok> 8. Харчук В. Електронний правочин / Юридичний журнал. – 2009. – №3. – С. 62-63. 9. Блажівська Н. Електронний правочин / Юридичний журнал. – 2007. – №1. – С. 63-70. 10. Ачанько А. Електронная форма сделки в международной торговле [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.office-metodist.com.ua/e-commerce/resource.php?lan=rus&id=131> 11. Гудзь О. Еволюція форм правочину від усної до "електронної" / Юридичний журнал. – 2006. – №1. – С. 32-38. 12. Красикова А.В. Гражданско-правовое регулирование электронных сделок: дис. ... канд.юрид. наук.: 12.00.03 Красикова Анна Валерьевна. – Саратов. 2005. 180 с. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.dissertcat.com/content/grazhdansko-pravovoe-regulirovanie-elektronnykh-sdelok> 13. Никифоров В.С. Форма сделок в российском гражданском праве: автореф. дис. на соискание уч степени канд.юрид. наук.: 12.00.03. Рязань. – 2009. – 26 с. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1309545> 14. Малахов С.В. Гражданско-правовое регулирование отношений в глобальной компьютер-

ной сети Интернет. Автореф. дис.канд. юрид. наук. – М. 2001. – 21 с. 15. Никифоров В.С. Форма сделок в российском гражданском праве: автореф. дис. на соискание уч степени канд.юрид. наук.: 12.00.03. Рязань. – 2009. – 26 с. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1309545> 16. Красикова А.В. Гражданско-правовое регулирование электронных сделок: дис. ... канд.юрид. наук.: 12.00.03 Красикова Анна Валерьевна. – Саратов. 2005. 180 с. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.dissertcat.com/content/grazhdansko-pravovoe-regulirovanie-elektronnykh-sdelok> 17. Порядок ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 04.11.2009 № 2053/5, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 09.11.2009 за № 1043/17059. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/1357818097288054/page8> 18. Закон України "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень" [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1952-15> 19. Фурса С.Я. Нотаріальний процес: Теоретичні основи. – К.: Істина, 2002. – 320 с. 20. Фурса Світлана Ярославівна. Теоретичні основи нотаріального процесу в Україні: дисертація д-ра юрид. наук: 12.00.03 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 2003. <http://www.disslib.org/teoretichni-osnovy-notarialnoho-protsesu-v-ukrayini.html> 21. Фурса С.Я. Нотаріат України та агентство з реєстрації прав на нерухоме майно: порівняльні аспекти їх діяльності // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 10. – С. 38-41. 22. Закон України "Про електронні документи та електронний документообіг" [Электронный ресурс] / Режим доступа <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/852-15> 23. Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів [Електронний ресурс] / Режим доступу http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_082 24. Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах (Про приєднання до Конвенції із заявами та застереженнями див. Закон N 2052-III від 19.10.2000) [Электронный ресурс] / Режим доступа http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_890?nreg=995_890&find=1&text=%ED%E%F2%E0%F0&x=6&y=7 25. Конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах (Про приєднання до Конвенції із заявами та застереженнями див. Закон N 2051-III від 19.10.2000) [Электронный ресурс] / Режим доступа http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_922 26. Заключення і рекомендації, прийняті Спеціальною коміссією по практичному застосуванню гаагських Конвенцій об апостиле, отриманні доказательств, врученні документів (Гаага, 28 октября – 4 ноября 2003 года) [Электронный ресурс] / Режим доступа http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_h51?nreg=995_h51&find=1&text=%ED%E%F2%E0%F0&x=5&y=7 27. Дутов М. Правові проблеми електронного документообігу // Право України, 2002, №6. –С. 121-124. 28. Рекомендация N Res (2003) 14 Комитета министров Совета Европы государствам-членам "О возможности взаимодействия информационных систем в сфере правосудия" (9 сентября 2003 года) [Электронный ресурс] / Режим доступа http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_864?nreg=994_864&find=1&text=%ED%E%F2%E0%F0&x=9&y=7

Надійшла до редколегії 11.12.12

УДК 349.41:94(477)"17/18"

О. Кулішенко, асп.

УКРАЇНА ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.

У статті досліджено міжнародні відносини України в другій половині XVII ст., особливу увагу зосереджено на взаємовідносинах московського уряду та України, проведено аналіз україно-московських договорів, наведено та проаналізовано причини поразки української державності в зазначений період.

Ключові слова: міжнародні відносини, договори, правовий статус.

В статье проанализированы международные отношения Украины во второй половине XVII ст., особое внимание сосредоточено на отношениях московского правительства и Украины, договорных обязательствах, раскрыта суть причин потери Украиной своей государственности.

Ключевые слова: международные отношения, договора, правовой статус.

The article describes the international relations of Ukraine in the second half of the XVII century, particular attention is focused on the relations between Moscow government and Ukraine, contractual liabilities; also revealed the essence of causes of Ukraine's statehood loss.

Keywords: international relations, contracts, legal status.

Становлення незалежної Української козацької держави Війська Запорозького у середині XVII століття відбувалося в надзвичайно складних умовах. Річ Посполита та Кримське ханство не бажали визнавати суверенітет нового державного утворення, що перешкоджало реалізації планів гетьмана Богдана Хмельницького. За допомогою дипломатичних відносин та пошуку країни-протектора або групи країн-протекторів Богдан Хмельницький намагався вийти з цієї ситуації.

У другій половині XVI- середині XVII ст. козацькі дипломати були відомі в усій Європі. Проте, розквіт дипломатичної діяльності відбувся саме за часів доповідного полководця і розумного політичного діяча Богдана Хмельницького, доба якого, як визначає Г. Надтока, була яскравим проявом філігранної української дипломатії з її надзусиллями утвердити Україну у балто-чорноморському геополітичному просторі як супердержаву [11, с. 45].

Було створено три могутні коаліції: 1647-1648 рр., 1654 р. та 1656 р.: українсько-кримсько-турецьку, українсько-московську та антипольський союз між Україною, Швецією, Семигородом та іншими державами (Бранденбург, Молдавія, Валахія). Уряд Б. Хмельницького також визнала Венеція та інші держави.

Так, першу свою дипломатичну перемогу гетьман здобув, залучивши до союзу з козаками кримських татар. Але цей союз виявився ненадійним і не розв'язав ключової для Богдана Хмельницького проблеми взаємин між Україною та Річчю Посполитою [14, с. 171]. Проте, незважаючи на підступну політику хана, було докладено максимум зусиль, щоб не допустити створення воєнно-політичного союзу Польщі з Кримом та берегати союзницькі відносини з ханством.

14 жовтня 1648 року Хмельницький надіслав листа турецькому султану, в якому порушував клопотання про прийняття козаків під його протекторат. Однак, незважаючи на висловлену султаном прелімінарну згоду взяти Військо Запорозьке під свою опіку та формальну видачу гетьману "диплома на князівство Руське", турецько-польська політика в Україні, як відзначав В. Липинський, об'єктивно була приречена на невдачу насамперед внаслідок одвічного релігійного антагонізму християнського та мусульманських світів, а також ненадійності турецьких васалів – кримських татар, які в найбільш критичні моменти зраджували козаків [8, с.48]. Проте, підписання цього документу мало значення для зміцнення міжнародного авторитету української держави. Вперше вона визнавалась як рівноправний партнер могутньої сусідньої держави з правом відкривати в столиці Порти постійне представництво. З цього часу процес створення рівноправних відносин з козацькою державою швидко почав поширюватись.

Значну роль у дипломатії Б. Хмельницького відіграли Молдавія, Валахія і Трансильванія. Зазначені князівства перебували у васальній залежності від Туреччини, були сусідами України та знаходились у близьких відносинах з Польщею. Найближчою була Молдавія, на яку в 1650 і 1652-1653 роках був здійснений похід і яку було змушено вступити в союз з Україною, але не надовго. Можна погодитись з Валерієм Шевчуком, що молдавська акція була черговою в серії помилок Богдана Хмельницького, яка закінчилась загибеллю сина Тимоша, за якого молдавський господар Лупул зобов'язався видати свою дочку Розанду.

З Валахією зв'язки були незначними через відсутність спільних кордонів. Відносини з нею погіршилися через похід Тимоша Хмельницького проти Бессарабії в інтересах Лупула 1653 р., війська якого було розгромлено, а він через поранення невдовзі помер. Богдан Хмельницький запевнив, що похід відбувся без його дозволу, і в 1654 р. відносини з Валахією знову поліпшилися.

На цьому гетьман не спинається і продовжує шукати союзників проти Польщі. Претендентами були Швеція і Трансильванія. Упродовж 1648-1651 років трансильванський князь Ракоцій та Б.Хмельницький налагоджували зв'язки, обмінювалися посольствами та в 1656 році погодилися на укладення воєнного союзу. Ракоцій обіцяв допомогти відвоювати Галичину і частину Білорусі, визнавав за гетьманом титул князя й підтримував його намір передати цей титул синові Юрію. Однак його так і не було реалізовано.

Дипломатичні стосунки зі Швецією Б. Хмельницький почав у 1652 році і провадив у пізніші роки: в 1653 році і 1654. Коли у вересні 1655 року розпочалася польсько-шведська війна, Хмельницький пропонував шведському королю Карлу-Густаву союз проти Польщі з умовою, що всі українські землі Речі Посполитої буде віддано Укра-

їні. В цей же період відбувалося дипломатичне листування Б. Хмельницького з главою Бранденбурга Фрідріхом Вільгельмом.

Збереглися відомості про відносини Англії з Україною. Краківський міщанин у своїх записках від 1649 року навів уривок, який з Англії надійшов до Хмельницького: "Богдан Хмельницький, божою милістю генералісимус війська і стародавньої грецької релігії і церкви, володар всіх запорозьких козаків, страх і знищувач польської держави, завойовник фортець, викорінював священників, переслідувач язичників [15, с. 260]." Висловлюються припущення, що цього листа писав Хмельницькому Олівер Кромвель.

Підтримувалися в цей час добросусідські зв'язки з Францією, Венецією та іншими державами. Так, Венеція перебувала у постійній війні з Туреччиною. Коли почалася Визвольна війна, Венеція сподівалася на виступ Запорозького війська проти Туреччини, тому звернулася з грамотою до Хмельницького про налагодження зв'язків.

Найбільші сподівання у дипломатичній діяльності покладалися на Московію. Богдан Хмельницький почав з царським урядом переговори ще з початку Визвольної війни з приводу військової допомоги у війні з ворожою Польщею.

Вже після перших перемог над коронним військом Б. Хмельницький відправив 8 (18) червня 1648 р. листа до царя Олексія Михайловича, в якому містилася часто цитована пізніше фраза: "Зичили бихмо собі самодержця господаря такого в своїй землі, яко Ваша Царская Величність, православный хрестиянский цар [16, с.288]". Побаження таке було висловлено тому, що польський трон, у зв'язку зі смертю Владислава IV на той час був порожнім. Йшлося про бажання бачити Олексія Михайловича польським королем, а не про прагнення перейти під владу московського царя, як це інколи тлумачать. Звичайно, цар для козаків мав значні переваги порівняно з іншими претендентами, оскільки був православним. Схожі побаження гетьман висловлював згодом і кальвіністу Юрію II Ракоці. На жаль, Б. Хмельницький не ставив за ціль зайняття польського трону особисто. Скоріше за все тоді б зовсім інакше склалася доля блискуче проведених визвольних змагань і не довелося б перебувати століттями у рабстві і поневоленні Москви, що знищило такі вагомі здобутки на шляху незалежності України, отримані величезними зусиллями, пролітою кров'ю лицарів козацьких, виваженою стратегією талановитого полководця Богдана Хмельницького. Встановлення відносин із Московією було спричинене ще й необхідністю запевнити царя у своїх добрих намірах, оскільки царський уряд уже навесні почав мобілізувати війська на українсько-московському прикордонні, побоюючись союзу козаків і татар.

Московські державники змушені були рахуватися з історичними реаліями і вели переговори з посольством українського уряду як з репрезентантом незалежної держави. Тим більше, що саме такою визнавали Україну і на міжнародній арені. Але Московська держава вважала цей стан тимчасовим, на Україну дивилася як на свій здобуток, що вона перетворить її в майбутньому в свою складову частину, в свою провінцію [2, с. 75].

Б. Хмельницький на той час не передбачив, що Московська держава, яка не знала демократизму і громадянських свобод, вела завойовницьку політику, захоплювала чужі землі та підкорювала інші народи, планувала експансіоністську політику щодо України. Хіба могла така держава допомогти в здобутті незалежності сусіда, на землі якого завжди, хоча і безпідставно претендувала.

Так, відносини з Московським царством з моменту Переяславської Ради та підписання Березневих статей

спричинили до важливих змін, які суттєво вплинули як на становище України на міжнародній арені, так і на розклад сил у Східній Європі.

Цікаво те, що за життя Б. Хмельницького Переяславські статті не були козакам відомі, більше того, як історичний автентичний, підписаний сторонами документ вони не збереглися, а тільки в копії – вважається, що цей документ був знищений в часи Катерини II, як невігідний Росії. Пізніше ці пакти, починаючи з Ю. Хмельницького, подавалися російським урядом сфальшовано, тобто у зміненому вигляді [18, с. 75].

Переяславський договір загалом не був глибоко й ретельно продуманий, а складався як короткотривалий, і мав рацію В. Липинський, пишучи, що "умови прилучення сформульовано неточно, а особливо ті пункти, на підставі яких те прилучення мало відбуватися". І далі: умова Хмельницького "була таким самим випадковим союзом, зверненням проти Польщі і заключним для визволення України з-під Польщі, якими були всі його попередні такі ж союзи з Кримом, а перш за все з Туреччиною [8, с. 75]." Отже, умова підданства носила тільки риторичний характер для козаків, а в основі договору був усе-таки чисто мілітарний союз проти Польщі, забезпечений правами протекторату, поки він існував, бо інакше Московія входить у подібний союз вважала б для себе недопустимим.

Для України договір мав трагічні наслідки, бо московський уряд діючи збройною силою, підступністю і хитрістю, розколов українське суспільство, перетягнувши його частину на свій бік, а також в односторонньому порядку вносив зміни в договір, що вели до скорочення, а потім і знищення української державності.

Отже, можна зробити висновок, що зовнішня політика України за життя Б. Хмельницького була продуманою і вдалою. Україну визнали іноземні держави як рівноправного суб'єкта міжнародних відносин і хоче з нею вступали у договірні відносини. Метою дипломатичних заходів було знищення ворога українського народу – Польщі. В цей час тривали дипломатичні зв'язки з Валахією, Молдавією, Трансільванією, Австрією, Англією, Венецією, Францією, Швецією... Допомогу Україні у бойових діях надавав Крим, було здобуто шляхом переговорів прихильну нейтральність Туреччини, склалися дружні відносини з Венецією, готувався союз зі Швецією. Та головним прорахунком у дипломатичній діяльності цього періоду було те, що зроблено крок у пастку приєднання України до Росії.

Після смерті Богдана Хмельницького в Україні настали тяжкі часи, які тривали багато років. Дослідники називають цей період руїною, анархією, міжусобицями, хитаннями, ярмарком самолюбства [1, с. 143; 8, с. 284, 302]. З втраченою волею, здатною об'єднати і повести за собою до спільної мети увесь народ, всі його верстви, процес політичної та економічної модернізації був загальмований. Посилюється боротьба за владу між старшинськими угрупованнями. Вони орієнтуються на підтримку сусідніх держав і готові заплатити за це високу ціну, нехтуючи інтересами, волею, незалежністю України. Причому їхня політична орієнтація і союзники постійно змінюються, що створює ще більший хаос у країні [10, с. 252].

Такі обставини вельми полегшили Росії, Польщі та Туреччині втручання у внутрішнє життя України з метою її підкорення.

Міжусобиці та війни в цей час призвели до розірвання території вільної України на дві частини: Правобережну і Лівобережну. Це був не лише географічний поділ, а й політичний. Правобережжя відійшло до складу Польщі, а Лівобережжя – до Росії, що допомогло царату здійснити свій план переведення України зі стану

незалежної держави в автономну, самоврядну організацію у складі Росії. Юридично поділ був оформлений Андрусівським перемир'ям 30 січня 1667 року та договором 1686 року про вічний мир між Польщею та Росією.

Лівобережна Україна з Києвом в офіційних актах другої половини XVII століття нерідко іменувалася Малоросією (в статтях Ю. Хмельницького), друга назва – Гетьманщина – обумовлювалася її політичною організацією [6, с. 243].

Зміни у правовому становищі України та її класів закріплювалися у нормативних актах, передусім у так званих гетьманських статтях (другі Переяславські Ю. Хмельницького (1659 р.); Московські І. Брюховецького (1665 р.), Глухівські Д. Многогрішного (1669 р.); Конотопські І. Самойловича (1674 р.); Коломацькі І. Мазепи (1687 р.)...), які були своєрідною згодою двох сторін – Росії в особі царського уряду та України в особі гетьмана. Це були основні нормативні акти, які визначали правовий статус України та її відносини з Росією. Тому багато вчених розглядають їх як своєрідні Конституції України вказаних періодів [4, с. 345].

Договір 1654 р. Богдана Хмельницького ще раніше заклавав підвалини обмежень вольностей України, адже закріплював зверхність влади царя, а відтак ставив правовий статус України у залежність від уряду Росії: "Із ласки нашої підданим нашим: Богданові Хмельницькому гетьманові і всьому війську Запорозькому бути під нашою високою рукою по своїм давнішим правам і привілеям. Служити нам, великому государеві, і сину нашому государеві царевичеві князеві Олексієві Олексійовичу і наслідникам нашим щиро, всякого добра шукати і на наших не приятелів куди їм буде наш государський наказ ходити і битися, і у всім бути в нашій государській волі во віки [13, с. 17]." Всі наступні гетьманські статті загалом конкретизували, змінювали, скасовували окремі пункти договору 1654 року. Так, в статтях Юрія Хмельницького 1659 року йшлося: "Гетьманові бути вірним його царській величності і навіки невідступним і не зваблюватися ніякими людськими оманками. І Гетьман, і полковники, і вся старшина, і чернь, вислухавши цю статтю, постановили бути цій статті так, як написано." Московські, Глухівські, Конотопські статті проголосували: "...Гетьман і Військо Запорозьке є і надалі будуть навіки під їх государською високою і сильною рукою непорушно у вічному підданстві [3, с. 102, 272]."

Не дивлячись на те, що українсько-московські договори середини XVII- початку XVIII вченими ґрунтовно аналізувалися, нині не можна стверджувати, що проблемами, пов'язані з оцінкою цих договорів, вирішені. Джерела, якими користуються дослідники, досить часто мають однобічний, тенденційний, а то й сумнівний характер. Договір Б. Хмельницького з Москвою 1654 р. не зберігся в оригіналі. Так звані Переяславські статті, які нібито були схвалені царським урядом при обранні гетьманом Юрія Хмельницького від 17 жовтня 1659 р., є чистою фальшивкою. Адже всі наступні події дають підстави стверджувати, що Україна в той період була повноправним суб'єктом міжнародних відносин [5, с. 158]. Деякі ж вітчизняні дослідники, користуючись згаданою фальшивкою, зазначають, що згідно з договором, українські землі поверталися до складу Московії, установлювалася заборона для України самостійних зовнішньополітичних відносин; козакам заборонялося брати участь у військових походах без дозволу царя [7, с. 6], експортувати борошно та збіжжя, торгувати потюном і алкоголем [9, с.198], без дозволу царя обирати гетьмана; київська митрополія нібито підпорядковувалася московському патріархові [12, с.175]; гетьман

утрачав право призначати й звільняти полковників і карати смертною карою старшин [17, с.150].

Посилатись на фальшиві україно-московські договори треба обережно, адже можна зробити необґрунтовані і суперечливі висновки.

Російський уряд доклав зусиль до того, щоб очільники Гетьманщини діяли не на користь Україні, а на скорочення суверенітету та ліквідацію прав і вольностей козацьких. Хабарництво, доноси, наклепи, інтриги стали повсякденним явищем в житті козацької верхівки. Перед урядом Росії вислужувався і отримував посади той, хто першим написав і відіслав донос на сусіда по козацькому уряду. Москва з задоволенням обмежувала повноваження гетьманів, тим самим даючи волю старшинській сваволі. Гетьманщина все більше втрачала свої державницькі прерогативи, все більше прав перебирала на себе Москва. Отже, за період Гетьманщини не вдалося створити таку державу, яка б об'єднала в єдине ціле український народ.

З'ясовуючи причини цього явища, історики вбачають його у різних обставинах. Так, В. Антонович основні причини поразки і невдач державницьких змагань бачить у тому, що народові не вистачило культури й чіткості політичних ідеалів. Він зауважує: "Руїна залежить дуже помітно від малого розвою народу: у нього було доволі енергії, але не було ідеалів" [1, с. 144].

Проте, це твердження є надто категоричним і не зовсім вірним. Адже відомий досить високий рівень освіти, культури, духовності українського народу. Необхідно було лише направити потенціал українців в правильному напрямку, намагатися власними силами і шляхом консолідації всього українського народу домогтися незалежності, а не заручатися так званою "підтримкою" сусідніх держав та не рухатися тільки у напрямку отримання особистих благ та задоволення своїх інтересів.

Д. Дорошенко писав: "Цей народ не виявив політичної дозрілості й витривалості настільки, щоб зрозуміти змагання своїх власних далеких провідників і піддержати їх, жертвуючи в ім'я дальшого ідеалу своїми ближчими вигодами. В результаті він залишився лише знярядом у руках своїх дозріліших, солідарніших і краще зорганізованих сусідів і перестав бути господарем на своїй власній землі" [4, с. 93].

У даному вислові помітним є вплив концепції "героїв та натовпу". Виходить так, що провідники знали, а народ не виявився гідним своїх провідників. Мабуть же суть справи у тому, що "герої" не завжди враховували інтереси "натовпу", що і призвело до негативного результату.

Ближчим до істини, на нашу думку, є судження сучасного історика О. Субтельного. Аналізуючи уроки Руїни та її політичні наслідки для української державності, він робить таке узагальнення: " До причин невдач українців у той період належать: 1) внутрішні протиріччя між елітарними і егалітарними тенденціями розвитку козацького суспільства; 2) інтенсивний зовнішній тиск на ще не сформоване козацьке суспільство з боку Московії, Польщі і Туреччини-трех наймогутніших держав Східної Європи; 3) відсутність у козаків виразно окреслених політичних цілей, а також відповідних інститутів ефективного управління всіма верствами українського суспільства" [14, с. 144].

До цього варто додати, що політичні цілі, звичайно, у козаків були, але чи були вони адекватними часу. Україна знаходячись в оточенні наймогутніших держав Східної Європи сповідувала ідеали республіканської демократії, в той час, як інші залишались монархіями: конституційними, як Польща, чи абсолютними і самодержавними, як Росія і Туреччина.

Трагедію української державності слід, як вважаємо, розглядати ще й під кутом зору різних політичних традицій, які формують вресіт-решт національний менталітет у політичному сенсі. Тоді монархії були сильніші ще за ранні прояви демократизму.

Список використаної літератури. 1. Антонович В.Б. Про козацькі часи в Україні. – К.: Дніпро, 1991. – 238 с. 2. Апанович О.М. Українсько-російський договір 1654 року. Міфи і реальність. – К.: "Варта", 1994. – 96 с. 3. Величко С.В. Літопис. – К.: Дніпро, 1991. – Т.1. с. 371. 4. Дорошенко Д.І. Нариси історії України. – К.: Глобус, 1992. – 349 с. 5. Історія українського права. За ред. Безклубого І.А. – К.: Грамота, – 2010. – 334 с. 6. Історія держави і права України. Підручник. – У 2-х т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренка. – Т.1. – К.: Концерн "Видавничий дім "Ін Юре", 2003. – 656 с. 7. Кульчицький В. С., Бойко І. Й. Генезис та еволюція української конституції: Навч. посіб. – Л., 2007. – 156 с. 8. Липинський В. Україна на переломі. 1657-1659. – Відень: Булава, 1920. – 164 с. 9. Литвин В. М. Мордвінцев В. М, Слісаренко А. Г. Історія України. – К.: Знання-Прес, 2002. – 475 с. 10. Мироненко О. Вступ до розділу "Уроки української державності" // МЄЕ. – С.252, 253. 11. Надтока Г. Зовнішня політика України і міжнародна безпека // Стратегічні пріоритети. Видання центру антикризових досліджень. – 2007. – № 2. – С. 47. 12. Нариси з історії дипломатії України. – К.: Альтернатива, 2001. – 735 с. 13. Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Історія Української Конституції. – К.: Знання, 1993. – 53 с. 14. Субтельний О. Україна. Історія. – К.: Либідь, 1991. – 543 с. 15. Хрестоматія по історії СССР. – М.: Учпедгиз, 1948. – 507 с. 16. Хрестоматія з історії Української РСР, Т.1., за ред. І.О. Гуржія. – Київ.: Радянська школа, 1959. – 747 с. 17. Чехович В. Деякі проблеми питання юридичної історії України – Гетьманщини // Про Українське право. Число І. – К., 2006. – С. 148-152. 18. Шевчук В. Козацька держава. – К.: Абрис, 1995. – 392 с.

Надійшла до редколегії 11.12.12

В. Федоренко, асп.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРЕЗИДЕНТА У ДЕМОКРАТИЧНИХ ДЕРЖАВАХ

У статті досліджується питання конституційно-правової відповідальності глави держави.

Ключові слова: конституція, конституційна відповідальність, президент, імпичмент.

В статье рассматриваются вопросы конституционно-правовой ответственности главы государства.

Ключевые слова: конституция, конституционная ответственность, президент, импичмент.

The actual questions Head's of State constitutional and legal responsibility are researched in the article.

Key words: constitution, constitutional responsibility, president, impeachment.

Головними ознаками демократичного розвитку будь-якого суспільства і держави можна визначити, передусім, формування представницьких органів публічної влади шляхом проведення періодичних вільних виборів на демократичних засадах, визнання та забезпечення на практиці широкого спектру демократичних за змістом прав і свобод людини, ухвалення будь-яких рішень державними та недержавними інституціями з дотри-

манням встановлених демократичних процедур, функціонування системи демократичного контролю. Серед перерахованого, на нашу думку, слід зробити наголос саме на системі контролю за діяльністю осіб, органів, які, власне і покликані забезпечити реалізацію демократичних принципів в державі.

Якщо взяти до уваги, що демократія – це не лише рівні права, а й їх дотримання та забезпечення їх реалі-

